

ORTODOKSIINEN KIRKKO SUOMESSA

Viimeisten Suomen käymien sotien jälkeen on tietoisuus ja tuntemus ortodoksisesta kirkosta huomattavasti kasvanut. Nimi ortodoksinen eli oikeaoppinen perustuu siihen, ettei oppia ole vuoden 787 jälkeen mitenkään uudistettu tai muutettu.

Varhaishistoriaa

Ortodoksinen kirkko on maamme vanhin kristillisyyden haara. Jo 800-luvulla Novgorodista tehtiin lähetystyötä nykyisen Suomen alueelle aina Mikkelin seudulle asti. Arkeologisten löytöjen lähinnä ristin muodon perusteella on näin päätelty. Ensimmäinen rauha idän ja lännen välillä v. 1323 Pähkinäsaaren rauha merkitsi myös katolisen ja ortodoksisen kirkon rajaa. Näin maamme itäisimmissä osissa säilyi ortodoksinen usko.

Yhtenäisen kirkon jakautuessa 1054 virallisesti itä- ja länsikirkoksi eli ortodoksiseksi ja katoliseksi kirkoksi olivat keskuspaikat Konstantinopoli ja Rooma. Arabiassa 600-luvulla syntynyt islam eteni voimakkaasti kohti Eurooppaa. Vuonna 1453 Turkin sulttaani valloitti Bysantin keisarin viimeisen tukikohtan Konstantinopolin. Tämän seurauksena ortodoksisen kirkon keskuksi tuli Kiova (Kiev), jonka suuriruhinas Vladimir I Suuri (Pyhä) kastettiin kristinuskoon 989. Hänestä tuli

Venäjän ensimmäinen kristitty hallitsija. Myöhemmin, kun Moskova vapautui tataarilaisvallasta (1480-luvulla), kehittyi se itäisen kirkon keskuksi. Venäjän tsaari ja Moskovan patriarkka muodostivat kiinteän hallinnollisen yhteyden, joka kesti yli neljäsatua vuotta. Suomenkin ortodoksien kirkollinen keskus oli Moskova aina Venäjän vallankumoukseen asti. Suomen itsenäistyttyä (1917) raja sulkeutui ja yhteys Venäjän kirkkoon kävi mahdottomaksi. Ajatus hallinnollisesti itsenäisestä kirkosta oli ollut jo aikaisemminkin esillä, ja nyt se toteutui valtioneuvoston antamalla asetuksella 26.11.1918 kirkkokunnasta tuli autonominen. Koska ei voinut olla hengellistäkin yhteyttä ateistiseen Neuvostoliittoon, siirrettiin vuonna 1923 hengellinen johtajuus Konstantinopolin ekumeeniselle patriarkalle. Se on yhä voimassa. (Ilmenee esim. piispan asettamisessa).

Suomen Ortodoksinen Arkkiepiispakunta

on toinen kansankirkkomme samanlaisin oikeuksin ja velvollisuuksin kuin ev.luterilainenkin kirkko. (esim. verotusoikeus) Mutta se on aina ollut vähemmistönä. Vuoden 1993 tilaston mukaan jäsenmäärä on 55994. Kun Suomi 1939 joutui sodan pyörteisiin, olivat ortodoksit ehkä pahiten sen jaloissa. Kirkkokunta menetti omaisuudestaan noin 90% ja ja sen väestöstä 70% menetti kotinsa

ja kotiseutunsa. Siirtolaisina he joutuivat eri puolille Suomea. Yhteydenpito seurakuntalaisiin vaikeutui. Vähitellen rakennettiin uusia kirkkoja ja tsasounia! Kaikki luostarit jäivät rajan taakse. Niiden asukkaat joutuivat siirtolaisuuteen.

Suomessa vietettiin vuonna 1977 Valamon luostarin 800-vuotisjuhlia. Nyt Moskovasta löytynyt vanha käsikirjoitus kertoo, että se perustettiin kaksisataa vuotta myöhemmin, vasta 1300-luvun lopulla. "Heinäveden Uuden Valamon johtaja, arkkimandriitta Panteleimon toteaa, ettei luostarin hengellinen imago muutu, vaikka sen ikää ja henkilöhistoriaa koskevat käsitykset muuttuisivat. Perusasiat pysyvät." Toinen Laatokan saarelle perustettu miesluostari oli Konevitsan luostari. Sen 600-vuotisjuhlia vietettiin (1993) Keitelelen Hiekan tilalla, jossa evakoidut Konevitsan munkit elivät 16 vuotta. Sitten juhlit jatkuivat Heinäveden Uudessa Valamossa, jonne vuonna 1956 vähiin käynyt veljestö siirtyi. Kolmas luostari syntyi Petsamoon vuonna 1530. Sieltäkin munkit siirrettiin Uuteen Valamoon.

Nuorin ja ainoa naisluostari, Lintulan naisluostari, perustettiin vuonna 1895 Kannakselle. Marraskuun 11. päivänä 1939 nunnat lähtivät evakkoon eivätkä "koskaan enää palanneet takaisin rakkaaseen Kivennavan Lintulaan". Rajan läheisyydestä johtuen lähtö tapahtui nopeasti. Kaikki omaisuus jäi paikalleen. Sisarten pakomatka johti Hämeen Kuhmalahteen. Mutta vakinainen paikka luostarille löytyi Heinäveden Palokista.

Toive paluusta Karjalaan raukesi vuonna 1944. Ortodoksit menettivät 76 kirkkoa, 98 rukoushuonetta, lukemattomia koteja ja omaisten hautapaikkoja. Vuonna 1949 luovutetun alueen seurakunnat lakkautettiin ja ortodoksisen väestön uusista asuma-alueista muodostettiin uusia seurakuntia. Kymmenen vuoden kuluessa rakennettiin 13 kirkkoa, 42 rukoushuonetta ja 19 hautausmaata. Kirkkoja, rukoushuoneita ja kappeleita on noin 135 (1989). Vanhin ortodoksinen kirkko on Lappeenrannassa vuodelta 1785. Ilomantsin Hattuvaarassa on viehättävä tsasouna, joka on rakennettu vuosina 1795-1800. Suurin ja komein

on Uspenskin katedraali. Jumalanäidin kuolonuneen nukkumisen muistoksi pyhitetty tempeli Helsingin Katajanokalla vihittiin 1868. Sen rakennustyyliä korostuu voimakkaasti bysanttilainen perinne. "Kupoli kuvaa taivasta, siinä näkyy Jumalan hyvyys, Jumalan nöyryys ja rakkaus... Kristuksen siunaava käsi sulkee suojaansa taivaan tavoin jokaisen tänne tulevan". (Tapani Repo) Tampereelle rakennettiin Aleksanteri Nevskin muistolle omistettu kirkko vuosina 1896-98. Kaupunki lahjoitti tontin, asessori von Frenckell tiilet ja suurlahjoittajana oli vapaaherra Nottbeck. Tempeli palveli venäläistä varusväkeä ja muita tänne muuttaneita ortodokseja.

Suhde ortodokseihin

Yleensä historian kuluessa on todettava, että ortodoksinen kirkko on ollut martyrikkirkko, ensin islamin paineen alaisena sitten kommunismin kahlitsemana. Tämä on tietenkin jättänyt jälkensä. Uskon asiat on ollut hoidettava kirkon ja kodin sisällä. Ulospäin suuntautuvaa toimintaa ei ole sallittu.

Kun 1600-luvulla luterilaisen puhdasoppisuuden aikana Karjala ja Käkisalmenlääni liitettiin Ruotsi-Suomeen (Stolbovan rauha 1617) joutuivat näiden seutujen ortodoksit vaikeuksiin. Heitä pakko-käännyttiin luterilaisiksi. Vaikka pitäjässä oli ortodoksinen kirkko, piti väestön rakentaa luterilainen kirkko ja lukea luterilaista katekismusta. Yhden vuoden ajan oli laki, joka kielsi kuoleman uhalla kääntymästä ortodoksiksi. Näistä pakotteista seurasi, että osa asukkaista piti omaa uskon näkemystään niin arvokkaana ja rakkaana, että he jättivät kotiseutunsa ja muuttivat Tverin läänin lähelle Moskovaa. Siellä asuvat, suomalaisia syntyperää olevat tiesivät vielä 1960-1970-luvulla, mistä heidän sukunsa oli sinne tullut.

Ennen talvisotaa kutsuttiin Tampereellakin yleisesti ortodoksista kirkkoa ryssän kirkoksi ja siellä kävijöitä ryssän uskoisiksi. Se oli halveksiva nimitys, jolla on historiallinen taustansa. Kun Suomi kuului 1800-luvulla autonomisena suuriruhtinaskuntana Venäjään, yritettiin suomalaisia venäläistyttää. Yhtenä aseena käytettiin orto-

doksista kirkkoa. Korostettiin sitä, että jokainen venäläinen on oikeaoppinen eli ortodoksi ja toisaalta jokainen ortodoksi on venäläinen. Tästä seurasi suomalaisiin ortodokseihin kohdistunut ryssäviha. Sota-aika ja siirtolaisuus opettivat vähitellen länsisuomalaisiakin ymmärtämään toisenlaista uskonvakaumusta. Nykyisin ortodoksisuus kiinnostaa monia luterilaisia, ja se on antanut vaikutteita kirkollisellakin alueella. Kannattaa myös muistaa, että suuri osa Kalevalan ja Kantelettaren runoutta on kerätty ortodoksiselta alueelta, jossa Karjalan vanha kulttuuri on saanut elää.

Nykyinen tilanne

Hallinnollisesti Suomessa on kolme hiippakuntaa. Karjalan hiippakunta, jonka keskus on Kuopiossa. Nykyinen arkkipiispa Johannes on entinen luterilaisen kirkon pappi (Vilho Rinne). Apulaispiispa Ambrosius asuu Joensuussa. Toinen on Helsingin hiippakunta johtajanaan metropoliitta Tiihon. Kolmas hiippakunta on Oulussa. Sen esimies on piispa Leo. Seurakuntia on 25. Ne saattavat olla hyvinkin laaja-alaisia, koska seurakuntalaisia asuu eri paikkakunnilla. Jokainen ortodoksilapsi saa oman kirkkokuntansa mukaista uskonnon opetusta. Papit opiskelevat Joensuun yliopistossa vuodesta 1989. Ennen opetus tapahtui Kuopiossa. Johtavat ortodoksiset papit opiskelevat myös ulkomailla esim. Kreikassa. Kirkkokunnalla on oma kirkollishallitus ja kirkolliskokoukset. Useat ortodoksiset solmivat avioliiton luterilaisen kanssa. Noin 80% on seka-avioliittoja ja näiden lapsista kastetaan 70% luterilaisiksi, vain 30% ortodokseiksi.

Uskonelämä

Tärkeintä on hengellinen kasvu ja henkilökohtainen opetus. Kirkolla on ainoastaan yksi totuus. Seurakunta on yksi, pyhä, yhteinen ja apostolinen. Hierarkia kuuluu vain hallintoon (patriarkka, piispa, metropoliitta jne.). Pappia kutsutaan isäksi, joka nimitys on läheinen ja lämmin, ja luo helposti yhteyden seurakuntalaisiin. Kirkko on alttiina pahojen ja hyvien voimien vaikutukselle

kuten yksityinen ihminenkin. Taistelu pahaan vastaan kuuluu elämään. "Me kynämme, äestämme ja kitkemme, mutta Jumala antaa kasvun". Niin kirkko kuin yksilökin joutuu kärsimykseen, kokee vainoa ja halveksuntaa. Mitä vainotumpi, sen voimakkaampi. Tällainen kirkon puolesta täysin luonnollinen alistuvaisuus on eräissä historian vaiheissa antanut aihetta moniin väärinkäsityksiin.

Ortodoksille kirkko on todellinen elämänmuoto, jossa on tietoisien elämän tuntomerkit. "Kristus tuli maan päälle kutsumaan meidät luokseen", sanotaan eräässä jumalanpalvelutekstissä. Taivasten valtakunta on kaikkien ulottuvilla. Sitä edustavat: Raamattu, temppelet, pappi, jumalanpalvelus, ikonit, veisut, kynttilät, paastonajat ja etenkin sakramentit eli mysteerit. Ne ylläpitävät kaipuuta, toivoa, uskoa, antavat voimaa ja jatkuvasti uudistavat tahdon hyvän etsimiseen.

Jumalanpalvelus

Kirkkovuosi alkaa syyskuun ensimmäisenä päivänä. Se sisältää kaikki pyhien ihmisten muistopäivät ja vuoden juhlapäivät. Jumalanpalvelukseen kuuluu moninaisia, rikkaita perinteisiä muotoja. Penkkejä kirkkosalin keskellä ei ole, sillä ortodoksi seisoo palveluksen aikana. Hän on vaelluksella pelastuksen polulla. Hän ei suo laiskalle keholleen sen halajamaa mukavuutta. "Hän seisoo Luojaansa, Mestarinsa, Tuomarinensa edessä: hän seisoo niinkuin syytetty, sillä hän tietää, että hänen syntikuormansa on mittaamattoman suuri". Välillä hän tekee ristinmerkin, kumartaa, lankeaa polvilleen otsa maahan painettuna. Näin rukous kumpuaa hänestä sanoin, lauluin ja ilmaisuliikkein. Ristin tekeminen sisältää pyynnön: siunaa ajatukseni, tunteeni ja käteni teot. Kun sanoja ei löydy, voi ottaa vahakynttilän, sytyttää sen ja asettaa kirkossa olevaan telineeseen. Palava tuohus pukee ilmi rukoilijan tunteet: yhtä lämmin, yhtä kirkas, yhtä puhdas haluaisin olla sinun edessäsi Herra. Kirkossa ei ole urkuja vaan kuoro. Ortodoksiset haluavat ylistää Jumalaa ihmisäänin ei koneellisesti. Kristikunta muodostaa

yhden kokonaisuuden ja siksi rukoillaan myös vainajien puolesta. Pyydetään anteeksiantoa ja rauhaa heidän sieluilleen.

Pyhät ihmiset ja ikonit

Pyhät ihmiset ovat oleellinen osa kirkon jäseniä. He omaavat vahvemman uskon ja suuremman voiman. He voivat rukoilla elävien puolesta. Näin yhteys ja yhdessäolo kirkon pyhien kanssa on vahvistavaa ja siunaavaa. Esim. kasteessa lapsi saa jonkun pyhän nimen ikäänkuin suojelelijakseen ja on siten pyhän ihmisen voimakentässä. Nimi on siis yhdysside.

Kaikkien pyhien yläpuolella on Jumalanäiti, Jumalan-synnyttäjä, Ainainen Neitsyt Maria. Hänen synnittömyytensä on henkilökohtaista. Hänen rakkautensa Jumalaan oli niin suuri, että se sulki synnin pois hänen sisimmästään. Äiti ja Poika ovat erottamattomasti yhtä. Jumalanäidissä yhdistämätön on yhdistynyt, Jumala ja ihminen, neitsyys ja äitiys. Hän rukoilee Poikaa, joka on hänen Luojansa. Hänen suhteensa luontoon on äidillinen. Jumalanäidin ikonit kertovat kaikkikäsitävästä hellyydestä, myötätunnosta ja äidillisyydestä. Hän on "suloinen siimespuu, joka monia suojaa ja peittää turvattomat rakkauden vaatteella". (Akatisto Jumalan-synnyttäjälle).

Erilaisia ikoneita on kirkoissa ja kodeissa. Ne ovat "ikkuna ikuisuuteen", kuten sanotaan. Niiden avulla ihmisen on helpompi tavoittaa jumalallinen. Se kohtaa hänet värein ja viivoin. Kuvauksen kohde on tärkein, siksi perinteinen maalaustapa on säilynyt.

Sakramentit eli mysteerit

Seitsemän mysteeriiä perustuvat kirkon uskoon ja pysyvät salaisuuksina. Kaikissa niissä käytetään ristinmerkkiä välineenä ja pappia välittäjänä. Pappi ei sano: Minä kastan..... tai minä vihin jne. vaan: Jumalan palvelija N.N. kastetaan.....vihitään Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen.

KASTE on kaikkien mysteerien ovi. Alkukristillistä tapaa noudattaen se suoritetaan upottamalla. Se puhdistaa ruumiin ja sielun synnistä. Lapsesta tulee kristitty. Sen tunnuksena hän saa kasteristin. **MYRHALLAVOITELUSTA** seuraa kirkon jäsenyys. Se tapahtuu välittömästi kasteen jälkeen. Voideltu saa voiman vastustaa syntiä. Pahojen voimien rynnäkkö sisimmässämme on usein niin voimakas, että ihminen tarvitsee lisää apua. Sen tarjoaa **KATUMUKSEN** sakramentti.(rippi) Siihen osallistuminen alkaa, kun lapsi itse on tietoinen synnistä. Hän tunnustaa sen rippi-isälle, joka on hänelle apuna, välikappaleena. Pieninkin katumuksen huokaus tai kyynel riittää Jumalan anteeksiannon saamiseksi. Hengellisen valtansa toimittaa mysteereitä pappi saa **PAPPISVIHKIMYKSESSÄ**. Sen suorittaa piispa kättenpäällepanemisen kautta. Seurakuntapapin ja diakonin tulee olla naimisissa, "yhden vaimon mies". (1 Tim.3:2 ja 3:12) Piispa valitaan naimattomien pappien siis munkkien tai leskien keskuudesta. **AVIOLIITON** mysteerissä on monia vertauskuvallisia tapoja esim. kruunujen pitäminen vihittävien pään päällä. Papin välityksellä kirkko siunaa miehen ja naisen yhteiselämän ja rukoulee heille Jumalan armoa, jotta yhdyselämä pysyisi puhtaana kristillisessä merkityksessä. **SAIRAANVOITELU** perustuu Raamatun sanoihin: "Jos joku teistä sairastaa, kutsukoon tykönsä seurakunnan vanhimmat, ja he rukoilkoot hänen edestään, voidellen häntä öljyllä Herran nimessä" (Jaak.5:14). Se voidaan toistaa useastikin samalle henkilölle. Se ei siis ole viimeinen voitelu. Sairas saa siitä hengellistä ja ruumiillista voimaa. Pyhin ja suurin ja keskeisin on **HERRAN EHTOOLLINEN** (eukaristia). Uskovalle merkitsee elämä ilman osallisuutta Ehtoolliselle hengellistä nälkää ja kuolemaa. Ehtoollisleipä museretaan maljaan, ja pappi jakaa sitä pienellä lusikalla seurakuntalaisille. Kastetut lapsetkin voivat nauttia Ehtoollisen, vaikka eivät vielä kävelisikään.

Suurin juhla on **pääsiäinen**, juhlien juhla. Keskellä yötä kello kaksitoista, kaikuu sanoma: "Kristus nousi kuolleista, kuolemalla kuoleman voitti ja haudoissa oleville elämän antoi" Totisesti nousi, laulaa seurakunta ja kaikilla on palavat tuohukset kädessä.

Lähteet:

Grimberg Carl, Kansojen historia osat 10 (1957), 16 (1958)

Colliander Tito, Kreikkalais-ortodoksinen usko ja elämännäkemykset 1962

Huotari-Salmenkallio, Uskonto Suomessa 1984

Lehtiartikkelit:

Aamulehti 23.11.1978 Suomen ortod.kirkko

Aamulehti 20.6.1993 Konevitsan luostari (Aarne Välinoro)

Helsingin Sanomat 14.3.1993 Kuka perusti Valamon luostarin (Jorma Korhonen)